

УДК 34(477)(006.12)

Завальний А. М. – кандидат юридичних наук,
доцент, завідувач кафедри теорії держави
та права Національної академії внутрішніх
справ, м. Київ

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КАФЕДРИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Проаналізовано світові процеси й тенденції розвитку освіти, зокрема правової, а також особливості підготовки поліцейських у Європі. Запропоновано напрями розвитку кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ.

Ключові слова: тенденції розвитку, освіта, право, підготовка поліцейських, кафедра теорії держави та права.

На жаль, політичні, військові та економічні проблеми, з якими стикнулася Україна протягом останніх п'яти років, підтверджують недосконалість юридичних засобів і процедур подолання міжнародних та внутрішньодержавних (соціальних, політичних, ідеологічних) конфліктів, а також нездатність правотворчих, правоохоронних і правозахисних інституцій забезпечити ефективне регулювання правовідносин у різних сферах життєдіяльності суспільства. Водночас освіта – це один із найдавніших соціальних інститутів, покликаний готувати молоде покоління до розв'язання економічних, соціальних, культурних проблем і пошуку шляхів виходу зі складних життєвих ситуацій. На сьогодні актуальним є завдання щодо розбудови системи освіти, яка передбачатиме перехід знань у вміння, умінь – у навички, навичок – у компетентність, компетентності – в особисте зростання, а особистого зростання – у розум і світогляд.

Визначаючи перспективні напрями розвитку кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, необхідно звернути увагу на чинники системності й цілісності. Кафедра є структурним підрозділом вищого навчального закладу зі специфічними умовами навчання, дихотомія правового статусу якого полягає в подвійному підпорядкуванні –

Міністерству внутрішніх справ України та Міністерству освіти та науки України. Окрім того, названі державні органи є складовими державного апарату України. До того ж, Україна у 2005 році взяла на себе низку нових зобов'язань, підписавши Болонську декларацію. Також потрібно враховувати, що для повноцінного відтворення майбутніх перспектив необхідно врахувати світові тенденції та особливості поступу людської цивілізації загалом, їхній вплив на освіту, тенденції в освітній сфері й юриспруденції, а також специфіку розвитку поліцейської освіти.

Головною темою 46-го Всесвітнього економічного форуму в м. Давос, що відбувся на початку 2016 року, стала четверта промислова революція – злиття класичної промисловості з цифровими технологіями. Згідно з опитуванням 800 лідерів технологічних компаній, проведеним у межах форуму, ключовими драйверами змін стануть хмарні технології, розвиток способів збору й аналізу Big Data*, краудсорсинг (передача певних виробничих функцій на підставі публічної оферти), шерингова економіка (економіка спільного споживання) й біотехнології. Цікавою є думка 45 % респондентів, які вважають, що, імовірно, з 2025 року в радах директорів великих компаній може бути присутній штучний інтелект [1].

Відомий швейцарський економіст Клаус Шваб, засновник і керівник Всесвітнього економічного форуму, зазначає: «Четверта революція набирає обертів. Швидкість цієї революції така висока, що політична спільнота не встигає встановлювати необхідні нормативні та законодавчі межі. Вона докорінно змінить наше життя, працю, ставлення до оточуючих. Подібного масштабу і складності змін людству ще ніколи не доводилося відчувати. Уже зараз очевидно, що вона буде стосуватись усіх груп, прошарків людства і представників усіх професій. Ці зміни знищать цілі галузі та професії, особливо ті, що не потребують високої кваліфікації» [2].

Видатний американський фінансист, меценат, філософ Джордж Сорос, вважає: «Уся Європа, включаючи Велику Британію, страждатиме від руйнування спільного ринку і втрати

* Парадигма Big Data визначає три основні типи завдань: 1) зберігання і управління величезними об'ємами даних (терабайти або петабайти); 2) організація неструктурованої інформації, що складається з текстів, зображень, відео та інших типів даних; 3) аналіз Big Data, який порушує питання про способи роботи з неструктурованою інформацією, генерацію аналітичних звітів, а також упровадження прогностичних моделей.

цінностей, які ЄС покликаний захищати. Однак дії ЄС набули руйнівного характеру, оскільки він перестав задовольняти потреби та сподівання громадян. Він рухається до хаотичної дезінтеграції, яка призведе до гіршого стану Європи, ніж той, який був би, якби Євросоюз взагалі не було створено. Тому потрібно визнати, що ЄС побудовано некоректно. Усі, хто вірить у цінності та принципи, на яких було створено ЄС, мають об'єднатися, щоб зберегти його, але в суттєво оновленому вигляді» [3].

Голова зовнішньополітичного відомства Німеччини Франк-Вальтер Штайнмайєр в авторській статті для Bild am Sonntag заявив, що «світовій спільноті варто бути готовою до турбулентності, з якою найчастіше пов'язана зміна владних режимів. Як завжди в такі періоди, на передній план виходять невизначеність і сумніви» [4].

Державний діяч Лі Куан Ю, який брав активну участь у розбудові Сінгапура, юрист, автор книги «Сінгапурська історія: з "третього світу" – до "першого"» також констатує, що технології та глобалізація змінюють спосіб життя людей.

Отже, «сучасне покоління є свідком гігантського технологічного стрибка, який змінює не лише бізнес-моделі, а й економічні відносини. Паралельно відбуваються серйозні геополітичні та внутрішньополітичні кризи в провідних країнах світу. Дослідники виокремлюють також ціннісну кризу сучасного суспільства, кризи культури, освіти, управління тощо. Усе це – новий *фазовий перехід людства*, яке розпочало процес четвертої масштабної соціально-економічної та культурно-технологічної трансформації*, причому швидкість її буде вищою, ніж за попередніх фазових переходів» [5].

Наведені думки світових політиків, економістів, державних діячів підтверджують, що майбутнє пов'язане з розвитком технологій. Безперечно, зміни у векторі розвитку цивілізації вплинуть і на світові тенденції розвитку освіти. Тому за

* Перший фазовий перехід – так звана неолітична революція, яка охопила виникнення сільського господарства, створення перших міст, держав і релігій, розшарування суспільства. Другий фазовий перехід пов'язують із поняттям «осьовий час», коли внаслідок появи етичних, релігійних, філософських систем (конфуціанство, буддизм, антична філософія, іудаїзм епохи Вавилонського полону тощо) і нових технологій докорінно змінюється характер цивілізацій. Третій фазовий перехід – модернізація, що охопила промислову революцію, релігійні реформації, Відродження, соціальні революції та інші драматичні зміни.

допомогою їх аналізу спробуємо сформулювати уявлення про нагальну ситуацію у відповідній сфері.

Так, у листопаді 2016 року в м. Страсбург Рада Європи організувала проведення Міжнародної конференції, присвяченої питанням реформування систем освіти. Більшість країн Західної Європи останніми роками спостерігають, як їхні перевірені часом системи освіти відстають від запитів мінливого світу й перестають повноцінно виконувати покладені на них функції. Кадровий потенціал зменшується, а здобуті спеціальності не відповідають ринковим потребам. До того ж, освіта не здатна захистити людей від популізму, спекулювання і маніпулювання громадською думкою [1].

За оцінкою Світового банку (2016), нині 65 % учнів початкової школи в дорослому віці працюватимуть над розв'язанням проблем, яких ще навіть не існує. Таким чином, інвестування у вузькоспеціалізовану освіту є своєрідною «купівлею кота в мішку». Знання застарівають швидше, ніж встигають потрапити до підручника [6].

У висновку звіту «Покоління, яке вчиться: інвестиції в освіту для світу, що змінюється», підготовленого Міжнародною комісією з фінансування глобальної доступності освіти (The International Commission on Financing Global Education Opportunity) за сприяння ЮНЕСКО і ООН 2016 року, зазначено: «Сучасне покоління дітей і підлітків живе у світі, що зазнає кардинальних змін. Майже 50 % професій перебувають на межі зникнення через поширення автоматизації праці. На відміну від інновацій минулих століть, новітні технології можуть не створити необхідної кількості професій і робочих місць. Таким чином, активізується попит на фахівців із навичками високого рівня. Для людей із середніми й базовими навичками залишаться небезпечні та низькооплачувані професії. Лише якісна освіта для всіх надасть можливість дітям набути необхідних професійних навичок, а також попередить посилення соціального розшарування. Тому разом ми повинні створити нове покоління – «покоління, що навчається»» [7].

Президент Сорбонни Джордж Хаддад, колишній дослідник ЮНЕСКО, підтверджує наведені тенденції в освіті, зазначаючи, що «сучасна освіта не має вікових меж, тому потрібно позбавлятися стереотипу, згідно з яким ця тема стосується обов'язково дітей і підлітків. Люди повинні постійно вчитися й оновлювати набути

знання. Світ є надто мінливим, а тому реагувати ми маємо так само швидко. Освіта повинна допомогти нам усвідомлювати відповідальність за власні дії. Адаптація до постійних і стрімких змін є складним процесом, адже мозок сучасної людини не надто відрізняється від мозку прадавньої (печерної) людини, він налаштований на циклічні, звичні явища. Тому актуальним залишається питання щодо трансформації, адаптації до еволюції, яку, власне, цей людський мозок і створює» [1].

Інший французький науковець, академік Мішель Серр прогнозує недалеке майбутнє так: «Ми живемо в період докорінних змін, які можна порівняти із завершенням епохи Античності або Ренесансу. Наша цивілізація вже пережила дві грандіозні революції: перехід від усної мови до письма, а потім від письма до книгодрукування. Третьою революцією був перехід від книгодрукування до новітніх технологій. Кожна із згаданих революцій супроводжувалася серйозними політичними і соціальними змінами. Наприклад, під час першої революції сформувалася педагогіка. Ці періоди були кризовими. Не можна назвати жодної сфери, яка б не переживала зараз кризу. І все це лягає на плечі сучасної молоді, оскільки інститути повністю застаріли та не встигають за часом. Підростає покоління повинно пристосуватися до всіх змін набагато швидше, ніж їхні батьки і бабусі-дідусі. Це, воістину, метаморфоза!» [8]. Академік Мішель Серр зазначає, що в минулому професор університету Сорбонни передавав новому поколінню майже 70 % того, що він дізнався на тій самій студентській лаві 20 або 30 років тому. Сьогодні 80 % тих знань, які засвоїв колись професор, є застарілими. А для процесу передачі 20 %, що досі залишилися актуальними, професор перестає бути обов'язковим і незамінним елементом, оскільки кожен може отримати необхідну інформацію не виходячи з дому. Тобто традиційна модель «викладач – джерело знань» стає анахронізмом. У час миттєвого застарівання знань важливою постає переорієнтація на здобуття метазнань, знань про здобуття знань.

У своїй книзі «Фізика майбутнього» американський вчений Мітіо Каку висловлює думку, що в майбутньому освіта буде ґрунтуватися на Інтернет-технологіях і гаджетах типу Google Glasses, а навчання вже не базуватиметься на запам'ятовуванні. Зовсім скоро комп'ютери трансформуються в крихітні лінзи, які надаватимуть можливість завантажувати всю необхідну

інформацію. Уже зараз існують окуляри доповненої реальності з подібною функцією. Зовсім скоро школярі та студенти на іспитах зможуть миттєво знаходити відповіді на запитання в Інтернеті. З одного боку, не треба буде перевантажувати мозок зайвими знаннями, основна частина яких (як підтверджує практика) потім не використовується, а з іншого – розумовий резерв, що звільниться, переорієнтовуватиметься на розвиток здатності думати, аналізувати, аргументувати і приймати правильні рішення. На думку науковця, для досягнення реального успіху необхідно розвивати здібності, які недоступні машинам (роботам): креативність, уяву, ініціативу, лідерські якості тощо. Суспільство поступово переходить від товарної до інтелектуально-творчої економіки.

Підтвердженням аргументів відомого американського вченого є визначені Світовим економічним форумом 2015 року ключові компетенції, необхідні у XXI столітті, та окремі тенденції в площині найближчих змін (табл.) [6].

Таблица

**Топ-10 здібностей XXI століття
 (за версією Світового економічного форуму – 2015)**

2015 рік	Числовий показник пріоритетності	2020 рік
Комплексне розв'язання проблем	1	Комплексне розв'язання проблем
Координація з іншими	2	Критичне мислення
Управління людьми	3	Креативність
Критичне мислення	4	Управління людьми
Здатність до переговорів	5	Координація з іншими
Контроль якості	6	Емоційний інтелект
Орієнтація на надання послуг іншим	7	Здатність оцінювати ситуацію та приймати рішення
Здатність оцінювати ситуацію та приймати рішення	8	Орієнтація на надання послуг іншим
Активне слухання	9	Здатність до переговорів
Креативність	10	Когнітивна гнучкість

Підсумовуючи думки науковців щодо сфери розвитку освіти, вважаємо, що у XXI столітті ключовими викликами, які постануть перед людством, будуть:

- навчання майбутніх фахівців ще не існуючим знанням;
- запровадження концепції освіти «покоління, що постійно вчиться»;
- переорієнтація навчання з процесу запам'ятовування на розвиток здібностей (думати, аналізувати, аргументувати і приймати в результаті правильні рішення);
- створення, розвиток і вдосконалення інструментарію віртуальної освіти (онлайн-курси, цифрові ресурси, сервіси та додатки, онлайн-конференції, вебінари й особисті віртуальні заняття в режимі реального часу).

Уже було зазначено, що Україна 2005 року взяла на себе низку зобов'язань, підписавши у м. Берген Болонську декларацію. Завдання в межах Болонського процесу передбачають: запровадження двоциклового навчання, кредитної системи навчання; контроль якості освіти; розширення мобільності; забезпечення працевлаштування випускників; запровадження однотипного додатка до диплома. Більшість позицій Болонської декларації 2014 року були нормативно закріплені в Законі України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII. Однак не всі позиції вдалося одразу реалізувати, оскільки, наприклад, виконання контролю якості освіти передбачає створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, що триває й досі.

Безперечно, позитивним аспектом реформування вищої освіти України, згідно з вимогами Болонської декларації, є підготовка та презентація широкому загалу експертних аналітичних доповідей у форматі Shadow Report. Так, Є. Ніколаєв, О. Длугопольський підготували звіт, присвячений оцінці прогресу щодо здійснення ключових реформ у сфері вищої освіти України впродовж двох років (вересень 2014-го – вересень 2016 року). Його цінність, на нашу думку, полягає у виявленні системних проблем, що залишаються поза увагою в сучасних реформах вищої освіти, зокрема:

- «епідемія» плагіату;
- неможливість забезпечення стабільно високої якості вищої освіти для всіх студентів кожного вишу внаслідок її масовізації;
- корумпованість окремих ланок вищої освіти;
- низька оплата праці науково-педагогічних працівників.

З огляду на це, Міністерство освіти і науки України започаткувало також реформу в юридичній освіті та науці. Однак не обов'язково, що зазначена реформа матиме вплив лише на обмежену, суто освітньо-правову сферу. Навпаки, вона має важливе значення для всієї системи, адже випускники юридичних вишів стають суддями, чиновниками, адвокатами, викладачами та представниками інших юридичних професій, тобто тими, хто керує державою та суспільством, визначаючи їхнє майбутнє [9, с. 15].

Приведення юридичної освіти до міжнародних стандартів є питанням не лише підготовки майбутніх юристів, а й подальшого розвитку держави, упровадження європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Актуальним у цьому контексті є проведення досліджень щодо проблем вищої юридичної освіти в Україні. Такими комплексними розвідками можна вважати «Звіт щодо стану юридичної освіти та науки в Україні», що базується на дослідженні, реалізованому експертами Національного університету «Києво-Могилянська академія» у 2009–2010 роках за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні та «Біла книга з реформування української юридичної освіти», підготовлена німецько-українськими робочими групами міжнародної конференції «Європеїзація української юридичної освіти: німецько-український досвід».

До основних проблем у підготовці юристів, які з огляду на обмеженість своїх знань та навичок неспроможні брати активну участь у розбудові правової держави, забезпеченні верховенства права, дослідники зараховують: 1) відсутність єдиних стандартів; 2) недосконалість навчальних планів; 3) недостатність практичної складової; 4) потребу у висококваліфікованих викладацьких кадрах; 5) недостатню орієнтацію на європейське законодавство та практику; 6) використання застарілих (радянських) конструкцій й теорій як доктринального підґрунтя; 7) потребу в збільшенні кількості студентів та викладачів зі знанням європейських мов; 8) потребу в оновленні способів викладення інформації на сторінках навчальної літератури; 9) «перевантаження» навчальними закладами юридичного профілю; 10) потребу в покращенні процедури оцінювання якості знань студентів і випускників [9, с. 4].

Першою нагальною проблемою, що супроводжує юридичну освіту в Україні, є відсутність стандартів освітньої діяльності в цій сфері. Прагнення її розв'язати стимулювало створення при Міністерстві освіти і науки України Науково-методичної ради та науково-методичної комісії (підкомісії), які офіційно уповноважені розробити національні стандарти вищої освіти, зокрема юридичної. Також у вересні 2016 року на круглому столі, організованому Міністерством освіти і науки України спільно з Міністерством юстиції України та за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні і Проекту USAID «Справедливе правосуддя», на тему «Модернізація правничої освіти в Україні: здобутки експерименту з проведення 2016 року ЗНО під час вступу до магістратури за спеціальністю 081 “Право”» було презентовано проєкт Концепції розвитку юридичної освіти в Україні (Проект). Новелами Проекту були пропозиції введення єдиного кваліфікаційного іспиту для всіх правників, опис їхніх компетентностей і нових методик викладання [10].

Актуальною є вимога Проекту щодо інтегрального формування в здобувачів вищої освіти загальних і спеціальних компетентностей, перелік яких, на нашу думку, загалом корелює з топ-10 здібностей XXI століття, поданих у таблиці. Водночас у межах удосконалення концепцій вищезазначеного Проекту вважаємо, що виокремлення лише «умінь і навичок у процесі правозастосування» під час характеристики спеціальних компетентностей не виправдано звужує цю складову. Перелік спеціальних компетентностей набуде повного комплексного оформлення, якщо буде містити таке формулювання: «Спеціальні компетентності охоплюють теоретичні та прикладні знання про природу і призначення права, його доктрини, принципи та інститути, а також уміння і навички *комплексного розв'язання проблем у сфері права...*». Окрім того, він має відповідати першій позиції топ-10 здібностей XXI століття. На нашу думку, наведений перелік спеціальних компетентностей потребує доповнення. Поза увагою залишились такі спеціальні знання, уміння та навички, необхідні для представників правничих професій: 1) ведення юридичної справи як здійснення певного комплексу процесуальних юридично значущих дій, пов'язаних із вирішенням конкретної життєвої ситуації; 2) виступи в юридичних установах; 3) тлумачення текстів нормативно-правових актів тощо.

Дискусійним, з огляду на опрацьовані авторським колективом Проекту матеріали, які стосуються вимог законів України щодо наявності вищої юридичної освіти для обіймання певних посад (станом на 19 липня 2016 року усього – 58)*, є обмеження переліку професійної діяльності у сфері права. Зокрема, чому науково-викладацька робота лише для посад судді Верховного Суду та Конституційного Суду України є професійною діяльністю у сфері права, а решта науково-педагогічних працівників, залучених до підготовки майбутніх правників, не належать до цієї категорії та зазнають утисків? Наявну в п. 12 Проекту колізію із законами України («Про Національну поліцію», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», «Про телекомунікації», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про банки і банківську діяльність», «Про природні монополії», «Про Національний банк України», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», «Про Центральну виборчу комісію» тощо) і підзаконними актами щодо визначення професійної діяльності у сфері права необхідно якнайшвидше усунути шляхом доопрацювання зазначеного пункту.

Правової експертизи також потребують п. 9 та 12 Проекту стосовно визначення ступеня врахування практики нормативного регулювання аналогічної сфери суспільних відносин «Міжнародним стандартом класифікації професій ISCO-08». Адже відповідно до «Міжнародного стандарту класифікації професій ISCO-08» мала група 261 «Спеціалісти-професіонали в галузі права» поділяється на такі початкові групи:

- 2611 «Юристи» (наприклад, адвокат, прокурор, юрисконсульт);
- 2612 «Судді» (голова суду, суддя та інші);
- 2613 «Спеціалісти професіонали в галузі права, що не входять до інших груп» (наприклад, спеціалісти-професіонали, які виконують юридичні функції, що відрізняються від здійснення

* Витяг із законів України щодо наявності вищої юридичної освіти для обіймання певних посад підготував Ю. А. Пономаренко, декан заочного факультету № 1 Національного юридичного університету імені Я. Мудрого.

захисту або обвинувачення у справах або головування на судових засіданнях, – нотаріус, юрист).

Отже, наведені в п. 9 та 12 Проекту «Перелік правничих професій» і «Перелік професійної діяльності у сфері права, окрім діяльності правничих професій» не корелюють із «Міжнародним стандартом класифікації професій ISCO-08», а тому їх можна вважати фактичним лобюванням інтересів певних професійних груп юристів та порушенням права на працю інших громадян, закріпленого в ч. 1 ст. 43 Конституції України.

У процесі доопрацювання Проекту необхідно звернути увагу на досвід Японії у сфері реформування юридичної освіти, який засвідчує, що «нову систему юридичної підготовки має бути створено не шляхом фокусування лише на одному елементі відбору через уніфікований національний іспит на доступ до правничої професії, а за допомогою органічного поєднання юридичної освіти, уніфікованого національного іспиту та правничого тренінгу і стажування як “процесу”» [11].

Варто наголосити, що нині змінюються не лише стандарти правничої освіти, а й безпосереднє сприйняття права, вимоги та виклики, що постають перед здобувачами вищої юридичної освіти в усьому світі. Так, позитивне право нині залишається домінуючою частиною юридичної освіти, однак змін зазнала власне концепція. Універсальність основоположних прав людини та їх чинність визнають незалежно від схвалення національним законодавчим органом. У приватній сфері стає обмеженим державне втручання, що призводить до формування автономії, обмеженої для правового регулювання. Професор юридичного факультету університету Осло Ганс Петтер Гравер зазначає: «Основа раціональності правового порядку більше не є системною та формальною, вона радше ґрунтується на цінностях і аргументах. Студенти-правники мають навчитися розрізняти основоположні цінності, що є підґрунтям правових норм у різних контекстах (національному та міжнародному), і наводити на основі них переконливі аргументи... Здобувачі повинні опановувати не лише зміст законів, а й межі права в різних відносинах» [12].

Характеристика системи освіти поліцейських в країнах – учасницях ЄС передбачає виокремлення двох ключових аспектів: *змістового* – системоутворювального, який підкреслює соціальне

призначення поліції, *структурно-функціонального*, що розкриває інституційний характер системи підготовки поліцейських.

Наприкінці XX століття в європейських країнах «силові моделі» протидії злочинності поступилися місцем концепції «поліція на службі суспільства» (community policing). Отже, починаючи з 1970-х років відбулася зміна акцентів у соціальному призначенні поліції. В цей період розвивається ідея, що поліція – це вже не каральна силова структура, а повсякденна цілодобова сервісна служба з широким спектром соціальних послуг. Таким чином, суспільство – це покупець, а поліцейський підрозділ – це продавець поліцейської послуги, що має на меті не отримання фінансової вигоди, а вирішення питань, що належать до компетенції представників поліції.

Різноманіття стратегій і тактик концепції community policing можна звести до базових принципів: 1) розв'язання проблем, які ставить населення перед поліцією і які належать до її компетенції; 2) спільна діяльність поліції та громадян задля організації системи безпеки та її підтримання; 3) реальне партнерство поліції з представниками місцевого самоврядування; 4) організація діяльності поліції на основі верховенства права та чіткої структури управління; 5) стратегія мінімального застосування сили поліцією; 6) посилення профілактичної складової в діяльності поліції; 7) підвищення прозорості та підзвітності поліції суспільству.

У результаті реалізації концепції community policing європейську поліцейську освіту було спрямовано на вироблення знань і умінь, необхідних для служіння суспільству в тісній співпраці з громадянами. Також постала необхідність щодо збільшення кількості знань поліцейських. Тому навчальні заклади поліції почали розвиватися або в напрямі підвищення свого статусу у відомчій поліцейській системі освіти, або формування самостійної освітньої установи з орієнтацією підготовки винятково на потреби поліції. Деякі з цих установ зрештою відкрили свої двері не лише для поліцейських, а й для цивільних студентів.

Таким чином, нині підготовка поліцейських у країнах Європи здійснюється в: коледжах, які навчають офіцерів поліції; воєнізованих поліцейських училищах, що надають випускникам освіту університетського рівня; інститутах поза поліцейськими системами, які, проте, здійснюють підготовку виключно офіцерів поліції; навчальних закладах з університетським рівнем підготовки, які готують фахівців для вищих рангів ієрархії поліції, тощо [13].

Для прикладу наведемо такі освітні установи: поліцейська Академія Нідерландів (створена в 2004 році), Німецький поліцейський університет (функціонує з 2006 року), Поліцейський коледж Фінляндії (заснований 1998 року, реформований у 2008 році), Університетський коледж поліції Норвегії (створений 1995 року, реформований в 2005 році), Національний освітній інститут поліції Франції (працює з 1999 року), Поліцейська академія Бельгії (функціонує з 2002 року) тощо.

Особливостями європейської поліцейської освіти можна вважати: по-перше, дуалізм поліцейської освіти і поліцейської підготовки; по-друге, те, що основою нормативного регулювання підготовки поліцейських кадрів є Європейський кодекс поліцейської етики [14]; по-третє, систему поліцейської підготовки, яка має трирівневу структуру*, зумовлену необхідністю поступового нарощування та ускладнення знань, умінь, навичок відповідно до зарахування та просування по службі поліцейських.

Таким чином, вважаємо, що подальший розвиток кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ повинен ґрунтуватися на таких засадах.

1. В освітньому середовищі необхідно сформувати спільне розуміння, що кафедра – це не просто певна кількість науково-педагогічних працівників, а переважно стиль навчання, атмосфера пізнання світу, певне мотиваційне поле наукового пізнання світу, місце наукового пошуку, формування та передачі знань. Також необхідно зосередити увагу на науково-педагогічному працівникові, процесі його розвитку, стимулюванні мотивації до особистого та професійного зростання.

2. Важливою є зміна підходів до формування і передачі знань, викладання дисциплін. В епоху інформаційних технологій здобувач вищої освіти тісно контактує з комп'ютером, отримуючи завдяки цьому основний масив знань. Тому науково-педагогічний працівник повинен опановувати принципово нову роль. У цьому аспекті потрібно використати позитивний досвід викладання під час підготовки поліцейських патрульної служби за схемою мультимедійного та

* Перший рівень – первинна (базова) підготовка з присвоєнням кваліфікації поліцейського; другий рівень – спеціалізована підготовка середнього керівного складу поліції; третій рівень – підготовка та підвищення кваліфікації кадрів вищого керівного складу.

гіпертекстового зв'язку з аудиторією та одночасною переорієнтацією змісту навчання на здобуття компетентностей.

3. Необхідно надати здобувачу вищої освіти якісні теоретичні знання, які він потім зможе застосувати на практиці. З метою посилення практичної складової підготовки в освітній процес безпосередньо треба вводити практичні завдання, що передбачають алгоритм юридичного аналізу практичної ситуації. Також вважаємо, що необхідно порушити питання про наскрізне оцінювання практичної підготовки. Загальний рівень практичної підготовки формуватиметься з засвоєних навичок на кожному практичному занятті в межах навчальних дисциплін шляхом встановлення рівня практичних навичок здобувачів вищої освіти та переведення його в уніфіковану шкалу балів із відповідним занесенням останніх до електронного журналу системи Moodle. Останній надасть можливість виокремити підсумкові бали з урахуванням захисту практики та стажування, що відображатимуть рівень практичної підготовки здобувача вищої освіти. Оцінки за ці види діяльності буде занесено до диплому.

4. Окрім формування в здобувачів вищої освіти базових юридичних навичок, необхідно повернутись до викладання дисципліни «Юридична деонтологія», яка сприяє обізнаності щодо питань деонтології професійної діяльності та усвідомлення фундаментальної ролі правника. Освітній процес має ґрунтуватися на визнанні правових і загальнолюдських цінностей і розвивати світоглядні позиції здобувачів вищої освіти щодо втілення цих цінностей у процесі розбудови та забезпечення функціонування державних та/або суспільних інституцій. Також, зважаючи на зобов'язання України перед Радою Європи, потрібно поглибити вивчення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського Суду з прав людини як самостійної навчальної дисципліни і компонента кожної з навчальних дисциплін, викладання яких забезпечує кафедра.

5. Необхідно забезпечувати репутаційний капітал науково-педагогічних працівників кафедри і створювати організаційно-інституційні умови для подальшого розвитку та визнання її одним із провідних вітчизняних наукових осередків права, а також розвивати наукову школу В. В. Копейчикова. У цьому контексті вважаємо за необхідне підтримати пропозицію наукової спільноти щодо декларування результатів власної дослідницької

діяльності. Заповнення наукових декларацій можна здійснювати за допомогою сервісу системи Google Scholar «Бібліометричні профілі». Він дає змогу оприлюднювати результати інтелектуальних напрацювань ученого будь-якої країни. Система має вигляд уніфікованої веб-сторінки (Google-декларації), що містить вивірений безпосередньо науковцем список його публікацій, індекси та діаграму їх цитувань, фото й коло наукових інтересів дослідника тощо.

6. У межах навчальних підрозділів академії потрібно переорієнтувати самопідготовку на онлайн-навчання, адже таку форму матиме освіта протягом майбутніх 50 років. З огляду на це, суттєвих змін потребує аудиторний фонд академії. Усі аудиторії потрібно забезпечити сучасним технічним оснащенням.

7. Необхідно зазначити, що подальший розвиток кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ має ґрунтуватися на конкретних індикаторах:

- успішні освітні програми повинні зосереджуватись на результатах, тобто будь-які поліпшення в освітньому дизайні та способах надання інформації мають бути підкріплені успішними освітніми результатами;

- успішні освітні програми повинні розвивати інноваційні підходи, що сприятимуть досягненню значних результатів, адже повторення того, що принесло успіх у минулому, не завжди піде на користь у майбутньому. Освіта повинна змінитися, щоб підготувати молоде покоління до життя в сучасному швидкоплинному і мінливому світі. Запорука успішності в майбутньому – це відбір найрезультативніших підходів у поєднанні з підтримкою новітніх технологій в усіх освітніх масштабах: від окремої аудиторії до академії.

Отже, оптимальне використання матеріально-технічної й навчально-методичної бази кафедри теорії держави та права, підвищення рівня фахової підготовки її науково-педагогічних працівників, покращення теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти і засвоєння ними практичних навичок відповідно до вимог практично орієнтованого навчання надасть можливість наблизити підготовку юристів-правоохоронців до міжнародних стандартів. Однак будь-які починання будуть приречені на невдачу, якщо вони ґрунтуються на примусі й байдужості, а не на ініціативі та бажанні вдосконалюватися і розвиватися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Самаєва Ю. Девальвація людського капіталу: діагнози і рецепти [Електронний ресурс] / Ю. Самаєва. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/devalvaciya-lyudskogo-kapitalu-diagnozi-i-recepti-.html>. – Назва з екрана.
2. Калита П. Україна і четверта промислова революція: загрози та можливості [Електронний ресурс] / П. Калита. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/ukrayina-i-chetverta-promislova-revoluciya-zagrozi-ta-mozhливosti-.html>. – Назва з екрана.
3. Сорос Дж. Brexit та майбутнє ЄС [Електронний ресурс] / Дж. Сорос. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/06/26/7051283>. – Назва з екрана.
4. Штайнмайєр Ф.-В. Ми повинні підготуватися до неспокійних часів [Електронний ресурс] / Ф.-В. Штайнмайєр. – Режим доступу: <http://www.bild.de/politik/inland/dr-frank-waltersteinmeier/die-alte-weltordnung-ist-vorueber-49896494.bild.html>. – Назва з екрана.
5. Валенса А. Мир в 2030 году [Электронный ресурс] / [А. Валенса, А. Заблочкий, М. Левковский та ін.]. – Режим доступа: <http://hvylya.net/analytics/society/mir-v-2030-godu.html>. – Загл. с екрана.
6. Михайленко О. Постіндустріальна освіта: куди йдемо? [Електронний ресурс] / О. Михайленко, Т. Блейон. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/postindustrialna-osvita-kudi-ydemo-rezultati-ukrayinsko-kanadskogo-mizhuniversitytskogo-pilotnogo-proektu-viyavilisya-dosit-nespodivanimi-.html>. – Назва з екрана.
7. Инвестиции в образование: будущее за «учащимся поколением» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://mob-edu.ru/blog/articles/edinvest/?utm_source=newsletter10&utm_medium=email&utm_term=global&utm_campaign=oct-04&utm_source=email+marketing+Mailigen&utm_campaign=\[URL:CAMPAGN:GOOGLE_ANALYTICS_TITLE\]&utm_medium=email](http://mob-edu.ru/blog/articles/edinvest/?utm_source=newsletter10&utm_medium=email&utm_term=global&utm_campaign=oct-04&utm_source=email+marketing+Mailigen&utm_campaign=[URL:CAMPAGN:GOOGLE_ANALYTICS_TITLE]&utm_medium=email). – Загл. с екрана.
8. Серр М. О «поколении мутантов» [Электронный ресурс] / М. Серр. – Режим доступа: <http://hvylya.net/interview/society2/mishel-serr-o-pokolenii-mutantov.html>. – Загл. с екрана.
9. Біла книга з реформування української юридичної освіти // Європеїзація української юридичної освіти: німецько-український досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ,

21–22 листоп. 2014 р.) / упоряд.: Р. Мельник, О. Шаблій, Б. Шлоер. – Київ : Київ. ун-т ім. Т. Шевченка, 2015. – 360 с.

10. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dropbox.com/sh/13iycjb234akxl0/AAAXXOy4qh5GaOTa-1RZok39a/Концепція+реформування+правничої+освіти_09.09.2016_проект.rtf. – Назва з екрана.

11. Justice System Reform Council, Recommendations of the Justice System Reform Council. – For a Justice System to Support Japan in the 21st Century 49 (12 June 2001).

12. Гравер Г. П. Ключові питання реформування юридичної освіти [Електронний ресурс] / Г. П. Гравер. – Режим доступу: https://www.dropbox.com/Петтер+Гравер_Юридична+освіта+в+Норвегії_2016.docx. – Назва з екрана.

13. Pagon M. European systems of police education and training / M. Pagon, B. Virjent-Novak, M. Djuric, B. Lobnikar // College of Police and Security Studies. – Slovenia. 1996. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ncjrs.gov/policing/eur551.htm>. – Title from the screen.

14. The European Code of Police Ethics // Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and Explanatory Memorandum. Council of Europe Publishing, F-67075. – Strasbourg : Cedex. (2001) 10.

Стаття надійшла до редколегії 23.01.2017
